

Mjaltir kúa í íslenskri nautgriparækt

Miklar tækniframfarir hafa orðið í sambandi við mjaltir kúa á síðustu áratugum. Við þær hafa gallar í mjöltun jafnvel orðið alvarlegri en þeir áður voru. Með tilkomu mjaltabása og mjaltapjóna verða seinar mjaltir jafnvel alvarlegri galli en fyrr vegna áhrifa þeirra á heildarafköst kerfanna.

Þegar farið er að skoða áherslur í ræktunarstarfinu erlendis á mjaltir kúna hefur það ætíð vakið athygli mína hve litlar áherslur þessi eiginleiki hefur haft í mörgum mjólkurframleiðslulöndum í ræktunarstarfinu. Í nýlegri yfirlitsgrein um þróun nýrra eiginleika í ræktunarstarfinu sem ég sagði frá hér nýlega í blaðinu vekur það athygli að mjaltir eru ekki einn megineiginleikanna sem áherslumunur milli landa er sýndur fyrir. Þær eru aðeins flokkaðar með öðrum eiginleikum sem hafa mjög takmarkað vægi hjá flestum þjóðum. Margfrægt er t.d. að í bandarískum yfirlitsgreinum um nautgripakynbætur þá er oft sagt að mjaltir þurfi ekki meiri áherslu en það í ræktunarstarfinu sem nemur förgun á kúm með slæmar mjaltir.

Þetta hefur hins vegar sannfært mig um að hjá íslensku kúnni sé veikleiki í þessum þætti og þar standist íslensku kýrnar ekki samanburð. Þar er samt við fáar beinhardar staðreyndir að stöðjast nema hvað Færeyjatílaunin um árið renndi stöðum undir að svo sé. Við þekkjum t.d. mætavel að einn mesti galli Kluftastofnsins sem er allsráðandi í kúastofninum hér á landi frá því uppúr miðri síðustu öld hefur verið talinn alltof slæmar mjaltir.

Kostnaðarsamari vinna

Vinna við mjaltir er þáttur sem sífellt verður stærri og stærri kostnaðarþáttur mjólkurframleiðslunnar. Eitt sem fylgir tækniframförum sem nefndar eru í upphafi er að gögn um mjaltir eru allt í einu orðin

yfirfljóandi í mjaltakerfum, gögn sem áður var kostnaðarsamt að afla. Þetta hefur leitt til þess að erlendis eru menn farnir að veita þessum eiginleika meiri athygli og velta fyrir sér hvernig megi nýta þessi gögn sem þarna verða til til hagsbóta fyrir mjólkurframleiðsluna. Nýverið rakst ég á nýja hollenska rannsókn sem varð til þess að ég settist niður til að ræða örfá atriði í þessu sambandi. Þegar mál komast á vettvang hjá hollenskum vísindamönnum má vænta þess að fljótt komi eitthvað fram sem skilar greininni fram á við.

Fyrst er þess að geta að þessar nýlegu rannsóknir staðfesta að með mælingum á flæðihraða, hámarksflæði eða mjaltatíma eru menn að mæla sama eiginleika og með eldri mælingum hvort sem var með tímamælingum eða meira huglægu mati er verið að mæla erfðafræðilega nánast sama eiginleika. Þetta eru að sjálfsögðu jákvæð tíðindi. Með hinum nýju gögnum eru mælingarnar einnig talsvert nákvæmari, með eldri gögnum voru menn oftast að fá arfgengi eiginleikans um 20%, en með nýju gögnum fæst yfirleitt arfgengi á bilinu 30 til 50%. Einnig þetta er ákaflega jákvætt vegna þess að þannig verður mögulegt að fá öruggt mat nautanna fyrir eiginleikann út frá upplýsingum um miklu færri dætrum en þurfti með eldra mati. Þessar niðurstöður fyrir íslenskar kýr eru studdar niðurstöðum úr meistaraþrófritgerð Elínar Nolsöe Grethardsdóttur sem hún vann við Lbhí fyrir nokkrum árum. Veruleg ástæða er til að hvetja alla sem vilja kynna sér málið betur að lesa ritgerð Elínar sem þeir geta fundið á netinu.

Nú styttest vonandi mjög í möguleikum á beinum gagnaflutningi yfir í gagnagrunn nautgriparæktarinnar HUPPU frá mjaltakerfunum. Þarna er gagnamagnið yfirfljóandi. Erlendar rannsóknir sýna hins vegar að

ákaflega mikilvægt er að fram fari mjög skörp rýni á þessar mælingar en það á að mega vinna sjálfvirk með tölvm. Algengt er að sjá að af raunverulegum mælingum frá kerfinu er aðeins um eða innan við helmingurinn nothæfur til frekari úrvinnslu. Með slíkri sífun gagnanna fást hins vegar mjög nákvæmar mælingar vegna þess að samsvörum þeirra innan mjaltaskiðs má sjá að mælist oft á bilinu 80–90%.

Hér á landi munu menn líklega frekast horfa til mælinga á flæðihraða sem mælingu fyrir mjaltir. Eftir að hafa verið með allan hlé frá skoðun nautgripa fór ég í slíkar skoðanir í vor og hef fengið þulið yfir mér ókjör slíkra mælinga. Ótrúlegur munur milli gripa og hve marga svarta sauði (kýr sem mjólkast alltof hægt) hefur vakið athygli mína þannig að mikið er að vinna með því að jafna þennan mun.

Með því að segja að jafna muninn beinist athyglin um leið að því að mjaltir eru eiginleiki þar sem ekki er víst að allra hæstu gildin séu það eftirsóknaverðasta. Rannsóknir sýna að áhættan með að fá lekar kýr eða kýr með of opið spenaop aukast stórlega við þetta. Nánast öllum rannsóknum ber einnig saman um að aukið júguróheilbrigði fylgir alltaf lausum mjöltum. Að sjálfsögðu vilja bændur ekki slíka gripi. Slíka gripi fengum við fram í nautastofninum fyrir nokkrum áratugum en sem betur fer tók ákaflega fljótt að rækta það burt. Þessi staða með mjaltir er alger hliðstæða við það sem við glímum við í sauðfjárræktinni með fitu og kjöttgæði. Ég mundi ráðleggja þeim sem nú ráða málum í ræktunarstarfinu í nautgriparækt að taka lausn okkar í sauðfjárræktinni. Þá telur aðeins einkunn fyrir mjaltir upp að vissu marki í heildareinkunn t.d. 120-125 vegna þess að hjá gripum sem fara yfir þessi mörk er verið að velja fyrir gallagripum. (Bið menn að athuga að einkunnarmörkin sem ég nefni liggur ekkert mat að baki, það þarf að skoða betur, hér eru þau aðeins sett til að skýra aðferðina á einfaldan hátt).

Mikið ber á mismjöttum

Galli sem mikið ber á í mjöttum hjá íslenskum kúm eru mismjaltir. Þetta er eiginleiki sem mjög sjaldséð er að sjá fjallað um fyrir erlenda nautgripa. Ég segi fyrir mig að ég hef aldrei getað fullvísað mig um hvort hér sé um að ræða eiginleika sem sé háður erfðum. Í öllu falli reikna ég með að þau áhrif finnist aldrei sem umtalsverður þáttur. Fram til þessa þá hefur skort mælingar fyrir þennan eiginleika. Með gögnunum frá mjaltakerfunum fæ ég ekki betur séð en skapist möguleikar á að skilgreina þennan eiginleika. Reynist einhver arfgengur þáttur að baki ber að sjálfsögðu að nota gögnin í baráttunni við þennan hvímléiða vágest.

Hér á landi er hærra hlutfall mjólkur mjólkað með mjaltapjónum en víðast hvar annars staðar í heiminum. Með notkun þeirra hafa greinilega komið til sögunnar nýir eiginleikar í sambandi við mjaltir. Ber þar tvímælalaust hæst aðlögun fyrsta kálfs kvígna að mjöltun í mjaltapjóni. Heyrir maður ýmsa bændur sem búa við þessa tækni tala orðið um að þetta sé að verða vinnufrekasti þáttur sem tengist mjöttum á þessum búum. Þess

vegna ber að sjálfsögðu að skoða alla þætti sem að notum mega koma til að ná fram umbótum í þessum efnun. Hollendingarnir sem að framan eru nefndir tala talsvert um þetta og segjast vera að birta fyrstu rannsóknir í heiminum um erfðaþætti í þessu sambandi. Þeir skilgreina mælikvarða á grunni mjaltapjúninga hjá mjaltapjóninum og finna greinileg arfbundin áhrif þó að hlutur erfðanna sé lágur hjá þeim. Benda þeir á að þetta séu aðeins fyrstu tilraunir til að nálgast þetta og með frekari rannsóknum finnst áreiðanlega mælikvarðar sem betur fangi arfgengan mun.

Nú þykist ég handviss um að Hollendingarnir tala samkvæmt bestu vitund. Þeirra góða trú er hins vegar ekki það rétta vegna þess að fyrir örförum árum þá vann Eyrún Ösp Skúladóttir lokaverkefni sitt frá Lbhí um nákvæmlega þennan þátt með smá leiðsögn okkar Magnúsar B. Jónssonar. Þá var haft samband við stóran hluta bænda á búum með mjaltapjón og þeir beðnir um aðstoð. Eins og ætíð í slíkri vinnu brugðust bændurnir frábærlega við. Voru bændurnir beðnir um að gefa umsagnir um fyrsta kálfs kvígurnar um tamningu þeirra. Annað var að gefa stig samkvæmt kvarða sem við skilgreindum en hitt að gefa upp dagafjölda sem tamningin tók. Sá augljósi annmarki var samt t.d. á þessu að nokkur hluti kvíganna hafði hlotið tamningu jafnvel nokkrum mánuðum áður og alveg ómögulegt að reikna með öðru en að eittvað hafi verið farið að snjóa yfir þessa þætti hjá einstaka manni. Hjá Eyrúnu kom hins vegar greinilega fram að arfgengur þáttur lá að baki báðum þessum mælingum, arfgengi meira að segja heldur hærra en hjá Hollendingum.

Þetta held ég að segi okkur að við eignum að vinna frekar að þessum málum. Vegna þess hve þetta er stór þáttur vinnu á þessum búum er ljóst að hvaða ávinningur sem mögulegur er í þessum efnun skiptir verulegu máli.

Eigum að fylgja fordæmi Hollendinga

Hins vegar er ég eins sannfærður um að fara á sömu leið og Hollendingarnir gera, þ.e. að nota mælingarnar frá mjaltakerfunum til að skilgreina og mæla eiginleikann. Reynslan hefur kennt mér að upplýsingar frá bændum vítt og breitt hafa fyrst og fremst gildi fyrir eiginleika sem mögulegt er að flokka greinilega í fáa flokka og menn hafa samstæðan skilning um. Hér er hins vegar um að ræða eiginleika sem er áreiðanlega í eðli sínu talsvert flókinn. Stóra málið er hins vegar að hér eru menn með gögnin í höndunum, það þarf ekki að leggja í mikinn kostnað við öflun þeirra. Það sem þarf er aðeins rökhusun og skipulegrri vinna. Að nýta þessa möguleika ekki er aumingjaháttur.

Eins og áður segir þá er tamning kvígna að tækninni flókið samspil margra þátta. Í morgun sá ég t.d. nýja grein sem á næstunni mun birtast í þekktasta nautgriparæktarriti heims. Þetta eru rannsóknir sem sýna umtalsverð áhrif af tamningu kvíganna að fjósumhverfinu áður en farið er að mjólka þær í mjaltapjóni. Þetta sýnist mér alveg í takt við það sem ég heyrir úti í fjósum hjá bændum hér á landi. Vegna þess að hér er um marga þætti að ræða skiptir miklu máli að standa vaktina með að miðla nýrri þekkingu erlendis frá til íslenskra bænda.

ARGO á Sjó og Landi

ARGO.IS

S.8610000

